ISNN 3030-3907

2026/3
VOLUME 4

DEVELOPMENT OF SCIENCE

ILMIY JURNAL

Development of science

Ilmiy jurnal

2026/3 VOLUME 4

ISSN 3030 -3907

Ilmiy jurnal OAK rayosatining 2024 yil 27 sentabrdagi 361-son qaroriga asosan 02.00.00 kimyo fanlari hamda 2025 yil 12 fevral 367- son qaroriga asosan 05.00.00 texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:
Temirov Alisher Hoshim o‘g‘li – texnika fanlari falsafa doktori (PhD),Dotsent.
TAHRIRIYAT KENGASH RAISI:
Fozilov Sadriddin Fayzullayevich – texnika fanlari doktori, professor
TAHRIRIYAT KENGASH A’ZOLARI

TEXNIKA FANLARI/ TECHNICAL SCIENCES/ ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Bozorov G‘ayrat Rashidovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Abdurahmonov Olim Rustamovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Adizov Bobur Zamirovich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, professor
Hayitov Ruslan Rustamjonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Jumayev Qayum Karimovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Berdiyev Dorob Murodovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor
Maxmudov Rafiq Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Tilloyev Lochin Ismatilloyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Raxmonov Qahramon Sanakulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Barakayev Nusratullo Rajabovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.
Jo‘rayev Xayrullo Fayziyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Panoyev Erali Rajabboyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Ataullayev Sherzod Nabiullyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Malik Negmurodovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Axmedova Ozoda Bahronovna
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti.
Safarov Bahri Jumayevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Xaydarov Axtam Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Safarov Jasur Alijon o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Асадова Раъно Дилмуратовна
Тошкент Давлат техника университети доценти

KIMYO FANLARI/ CHEMICAL SCIENCES/ ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Axmedov Voxid Nizomovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Umarov Baqo Bafoyevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Kodirov Abduaxad Abduraximovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Qurbonov Mingniqul Jumagulovich
Qarshi davlat Universiteti, dotsent
Turemuratov Sharibay Naurizbaevich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi Bosh ilmiy kotibi, professor
Tursunov Kaxor Shonazarovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Do‘stov Hamro
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Panoyev Nodir Shavkatovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Olimov Bobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Kasimov Sherzod Abduazimovich
Termiz Davlat Universiteti, professor.
Aliqulov Rustam Valiyevich
Termiz Davlat Universiteti, professor
Tropov Xamza Tursunovich
Samarqand Davlat Universiteti, professor

IQTISODIYOT FANLARI/ ECONOMICS/ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Nizamov Aslitdin Badreddinovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Boboyev Akmal Choriyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Ergashxojayeva Shaxnoza Djasurovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Saidaxmedova Nodira Ilxomovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Muxsinov Bekzod Toxirovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shakarov Qulmat Ashirovich
Renessans ta'lim universiteti,dotsent.
Jumaeva Zulfiya Qayumovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Norova Salomat Yusupovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Avezova Shaxnoza Maxmudjonovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Jalilov Jamshid G‘anijonovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent
Xasanova Gulruh Djumanazarovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

PEDAGOGIKA FANLARI/ PEDAGOGICAL SCIENCES / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Siddiqova Sadoqat G‘afforovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Zoyirov Erkin Xalilovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, DSc, professor
Gaffarov Feruz Hasanovich
Puchon Universiteti, *professor*
Ruziyev Davron Yuldashevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Muradova Firuza Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Yunusova Gulandon Samiyevna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Navro‘zova Gulchixra Nigmatovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Uzoqova Laylo Polvonovna
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.
To‘raqulova Marjona Qiyom qizi
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Muradova Zarina Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Sanjar Aslonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent
Gaffarov Laziz Hasanovich
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.

Tahririyat a’zolarning to‘liq ro‘yxati jurnalning www.devos.uz saytida keltirilgan.

Tahririyat hay’ati a’zolarining tarkibini o‘zgartirish hamda qo‘shimcha kiritish yoki tahririyat a’zoligidan chiqarish bosh muharrir tomonidan amalga oshiriladi.

ISSN 3030-3907

Development of science ilmiy jurnali 2024 yil 15 aprel kuni №256445 sonli guvohnoma bilan Davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

To‘plam elektron ko‘rinishda (pdf formatida) mualliflarga taqdim etiladi. To‘plamga kiritiladigan maqolalarning mazmuni, ulardagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligiga hamda har qanday fikr - mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’ul hisoblanadilar. Talablarga javob bermaydigan maqolalar to‘plamga kiritilmaydi. Tashkiliy qo‘mita maqola matnini qisqartirish, qisman tuzatish kiritish, seksiyalarga joylashtirish huquqiga ega.

ISSN 3030-3907

LOTIN TILIDA RETSEPT YOZISH QOIDALARI

Davurova Soxiba Usanboevna
SamDTU. Tillar kafedrasi stajyor-assistenti
Abduraximova Malika Ilyosjonovna
SamDTU. Pediatriya fakulteti 108 guruh talabasi
Xolboyeva Saodat Xolmurodovna
SamDTU. Pediatriya fakulteti 108 guruh talabasi
Sobirova Marjona Sherzod qizi
SamDTU. Pediatriya fakulteti 108 guruh talabasi

Annotatsiya. Tibbiyot va farmatsiya sohasida retsept yozish jarayoni dori vositalarini to‘g‘ri tayyorlash va qo‘llashda muhim ahamiyatga ega. Retseptlarning aksariyati tarixan lotin tilida yozilgan bo‘lib, bu til xalqaro tibbiy terminologiyada standart sifatida qo‘llanib kelmoqda. Mazkur maqolada lotin tilida retsept yozish qoidalari, uning grammatik va terminologik asoslari hamda zamonaviy farmatsevtik amaliyotdagi o‘rni tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, retsept tuzilishi an’anaviy ravishda Inscriptio, Praescriptio, Signatura, Subscriptio kabi asosiy qismlardan iborat bo‘lib, ularda lotin tilining grammatik qoidalari va qisqartmalari qo‘llanadi. Shuningdek, retsept yozishda dori moddalari nomining genitiv shaklda berilishi, dozalar aniq ko‘rsatilishi hamda farmatsevt uchun ko‘rsatmalar standart terminlar orqali ifodalanishi aniqlangan. Lotin tilidagi retsept tizimi tibbiy kommunikatsiyada aniqlik va xalqaro standartlashuvni ta’minlaydi.

Kalit so‘zlar: lotin tili, retsept, farmatsevtik terminologiya, retsept tuzilishi, tibbiy terminlar, dorilar nomenklaturasi.

Аннотация. В медицине и фармации процесс написания рецептов имеет важное значение для правильного приготовления и применения лекарственных средств. Большинство рецептов исторически писались на латинском языке, который до сих пор используется как стандарт международной медицинской терминологии. В данной статье анализируются правила написания рецептов на латинском языке, их грамматические и терминологические основы, а также роль в современной фармацевтической практике. Результаты исследования показывают, что структура рецепта традиционно состоит из таких основных частей, как Inscriptio, Praescriptio, Signatura, Subscriptio, в которых используются грамматические правила и сокращения латинского языка. Кроме того, установлено, что при написании рецептов названия лекарственных веществ приводятся в родительном падеже, дозировки указываются точно, а инструкции для фармацевта выражаются с помощью стандартных терминов. Система рецептов на

ISSN 3030-3907

латинском языке обеспечивает точность и международную стандартизацию медицинской коммуникации.

Ключевые слова: латинский язык, рецепт, фармацевтическая терминология, структура рецепта, медицинские термины, номенклатура лекарственных средств.

Abstract. In medicine and pharmacy, the process of writing prescriptions plays an important role in the correct preparation and use of medicines. Historically, most prescriptions were written in Latin, and this language is still used as a standard in international medical terminology. This article analyzes the rules of writing prescriptions in Latin, their grammatical and terminological foundations, and their role in modern pharmaceutical practice. The results of the study show that the structure of a prescription traditionally consists of the main parts such as Inscriptio, Praescriptio, Signatura, and Subscriptio, in which the grammatical rules and abbreviations of the Latin language are used. In addition, it has been determined that when writing prescriptions, the names of medicinal substances are given in the genitive case, dosages are specified precisely, and instructions for pharmacists are expressed through standard terms. The Latin prescription system ensures accuracy and international standardization in medical communication.

Keywords: Latin language, prescription, pharmaceutical terminology, prescription structure, medical terms, drug nomenclature.

KIRISH

Lotin tili qadimdan tibbiyot va farmatsiya sohasining asosiy ilmiy tillaridan biri hisoblanadi. O‘rta asrlardan boshlab tibbiy hujjatlar, farmakopeya va retseptlar aynan lotin tilida yozilgan. Buning sababi shundaki, lotin tili ilmiy terminologiyada aniqlik va barqarorlikni ta’minlagan hamda turli mamlakatlarda ishlovchi shifokor va farmatsevtlar o‘rtasida umumiy professional muloqot vositasi bo‘lib xizmat qilgan.

Retsept — bu shifokor tomonidan farmatsevtga dori vositasini tayyorlash yoki berish uchun yozilgan rasmiy tibbiy hujjatdir. Retsept lotincha **“recipere”** so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, “ol” yoki “qabul qil” degan ma’noni anglatadi. Retseptning asosiy vazifasi bemorga kerakli dori vositasini to‘g‘ri dozada va to‘g‘ri shaklda yetkazib berishdir.

Zamonaviy tibbiyotda ko‘plab mamlakatlarda milliy tillarda retsept yozish kengayib bormoqda, ammo lotin tilidagi terminlar hanuzgacha farmatsevtik nomenklaturaning asosiy qismi bo‘lib qolmoqda. Shu sababli tibbiyot va farmatsiya ta’limida lotin tilida retsept yozish qoidalarini o‘rganish muhim hisoblanadi.

ISSN 3030-3907

Mazkur maqolaning maqsadi — lotin tilida retsept yozish qoidalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish va retseptning tuzilishi hamda grammatik xususiyatlarini ko‘rsatib berishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot jarayonida tibbiy terminologiya, farmatsevtik retseptura va lotin tiliga oid ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Material sifatida farmatsevtik retsept yozish bo‘yicha o‘quv qo‘llanmalar, lotin tili grammatikasi bo‘yicha manbalar hamda farmakopeya standartlari olindi. Retseptlarning tuzilishi, ularning grammatik shakllari va terminologik elementlari alohida o‘rganildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijasida lotin tilida retsept yozishning bir qator muhim qoidalari aniqlandi. Avvalo, retsept ma’lum tuzilishga ega bo‘ladi. An’anaviy retsept quyidagi qismlardan iborat:

1. Inscriptio

Bu retseptning kirish qismi bo‘lib, unda tibbiy muassasa nomi, sana, bemorning familiyasi va yoshi ko‘rsatiladi.

2. Praescriptio

Praescriptio retseptning asosiy qismi hisoblanadi. Bu qismda dori moddalari nomi va ularning miqdori ko‘rsatiladi. Odatda bu qism **“Rp.” (Recipe)** so‘zi bilan boshlanadi.

Misol: Rp.:
Natrii chloridi 0,9
Aquae destillatae 200 ml
Bu yerda dori moddalari genitiv kelishikda yoziladi.

3. Subscriptio

Bu qismda farmatsevtga dori tayyorlash usuli haqida ko‘rsatma beriladi.
Masalan: Misce, fiat solution (Dorilarni aralashtir, eritma tayyorla)

4. Signatura

Signatura bemorga mo‘ljallangan ko‘rsatmalarni o‘z ichiga oladi.
Masalan: S. Kuniga 3 mahal 1 osh qoshiqdan ichilsin.

1-Jadval

Retsept yozishda qo‘llaniladigan asosiy lotin qisqartmalari

Qisqartma	To‘liq shakli	Ma’nosi
Rp.	Recipe	Ol
M.f.	Misce fiat	Aralashtir, hosil qil
D.t.d.	Da tales doses	Shunday dozada ber
S.	Signa	Belgila

ISSN 3030-3907

aa	ana	teng miqdorda

Retsept yozishda grammatik qoidalar

Lotin tilida retsept yozishda quyidagi grammatik qoidalar muhim hisoblanadi:

Dori moddalari nomi **genitiv kelishikda** yoziladi.

Masalan: ***Natrii chloridi***

Dozalar **aniq son bilan** ko‘rsatiladi.

Farmatsevtga beriladigan buyruq shaklidagi iboralar ishlatiladi.

Masalan:

Misce

Da

Signa

Dorining farmatsevtik shakli ham lotincha ko‘rsatiladi.

Masalan:

Solutio — eritma

Unguentum — malham

Tabulettae — tabletka

Pulvis — kukun

MUHOKAMA

Lotin tilida retsept yozish tizimi tibbiyot tarixida muhim rol o‘ynagan. Bu tizimning afzalligi shundaki, u qisqa va aniq terminlar orqali murakkab farmatsevtik ma’lumotlarni ifodalash imkonini beradi.

Retseptlarning lotin tilida yozilishi xalqaro standartlashuvni ta’minlaydi. Turli mamlakatlarda ishlovchi shifokor va farmatsevtlar uchun lotin terminlari umumiy tushunarli bo‘ladi. Bu esa tibbiy xatoliklarning kamayishiga yordam beradi.

Biroq zamonaviy tibbiyotda ayrim mamlakatlarda milliy tillarda retsept yozish tizimi joriy etilgan. Shunga qaramay, dori vositalari nomlari, farmatsevtik shakllar va ko‘plab professional iboralar hanuz lotin tilida qo‘llanadi.

Farmatsevtik ta’lim tizimida lotin tilini o‘rganish shifokor va farmatsevtlarning professional kompetensiyasini oshiradi. Shuningdek, dori vositalarining xalqaro nomenklaturasini tushunishga yordam beradi.

Lotinda retsept yozish qoidalari quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

Designatio materiarum (dori moddalari nomlari bosh harf va genitiv kelishigida),

Subscriptio (tayyorlash ko'rsatmasi),

Signatura (qabul qilish tartibi) va shifokor imzosi/muhri.

Qisqartmalar lotin tilida yoziladi, barcha dorilar nomlari katta harf bilan boshlanib, (RP: - oling) buyrug'i bilan boshlanadi.

ISSN 3030-3907

Lotin tilida retsept yozishning asosiy qoidalari:

Tuzilishi: Retsept Recipe: (Oling:) bilan boshlanadi, keyin dori nomlari, miqdori, tayyorlash usuli va bemor uchun ko'rsatmalar keladi.

Kelishik (Genitiv): Dori moddalarining nomlari har doim Genitivus (qaratqich kelishigi) holatida yoziladi.

Miqdor: Suyuq dorilar uchun millilitr *(ml)* yoki tomchi *(gtt)*, qattiq dorilar uchun gramm *(g)* yoki milligramm *(mg)* ishlatiladi.

Bosh harf: Dori nomlari, formulalar va asosiy qismlar bosh harf bilan yoziladi.

Qisqartmalar: Tibbiy lotin tilida qabul qilingan qisqartmalardan foydalanish mumkin.

Imzo: Retsept oxirida shifokorning imzosi va shaxsiy muhri bo'lishi shart.

Retseptning tarkibiy qismlari:

Inscriptio: Shifokor va bemor haqidagi ma'lumotlar.

Designatio materiarum: Dori moddasi va miqdori.

Subscriptio: Tayyorlash usuli (*M.f.*.- *Misce, filat* - Aralashtir, hosil bo'lsin).

Signatura: Qabul qilish usuli (*S.*-*Signa* - Belgila).

XULOSA

Lotin tilida retsept yozish farmatsevtik amaliyotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Retseptlar an’anaviy ravishda Inscriptio, Praescriptio, Subscriptio va Signatura qismlaridan iborat bo‘lib, ularda lotin tilining grammatik qoidalari qo‘llanadi. Dori moddalari nomlari genitiv shaklda yoziladi, farmatsevtga buyruq shaklidagi ko‘rsatmalar beriladi va dozalar aniq ko‘rsatiladi.

Lotin tilidagi retseptlar tibbiyotda aniqlik, standartlashuv va xalqaro tushunarlilikni ta’minlaydi. Shu sababli tibbiyot va farmatsiya yo‘nalishidagi mutaxassislar uchun lotin tilida retsept yozish qoidalarini bilish muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rustamova S.Sh., Sagdullaeva M.A., Abdullaeva R.M., Isroilova M.N., Yuldasheva D.Yu. Lotin tili va tibbiy terminologiya. – Toshkent, 2018.
2. Boliev M.N. Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2011.
3. Xo‘jayeva L., Zohidova X., Rahmatullayeva Z. Lotin tili. – Toshkent, o‘quv qo‘llanma.
4. Lotin tili va farmatsevtik terminologiya asoslari. – Tibbiyot oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma.
5. Lotin tili va tibbiy terminologiya. – Tibbiyot kollejlari uchun darslik, Toshkent: Ilm Ziyo.
6. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва, 2007.

ISSN 3030-3907

7. Цисык А.З. Латинский язык: учебно-методическое пособие. – Минск: БГМУ, 2013.
8. Носачёва М.И. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва: Ай Пи Ар Медиа, 2022.
9. Дадуева А.А. Латинская фармацевтическая терминология. – Иркутск: ИГМУ, 2016.
10. Latin and Fundamentals of Medical Terminology. Учебное пособие для студентов медицинских вузов. – Запорожье, 2016.

ISSN 3030-3907